

Makt og forandring

Erfaringer med gjennomslag
og samarbeid for den radikale
venstresida

Makt og forandring

Erfaringer med gjennomslag og samarbeid for den radikale venstresida

Utgitt av Rødts stortingsgruppe, september 2024.

Rapporten er utarbeidet av Rødts stortingsgruppe, som består av stortingsrepresentantene Marie Sneve Martinussen (leder), Tobias Drevland Lund (parlamentarisk nestleder), Sofie Marhaug (medlem av gruppestyret), Seher Aydar, Geir Jørgensen, Mímir Kristjánsson, Bjørnar Moxnes og Hege Bae Nyholt, med sekretariatsleder Fredrik V. Sand som sekretær for arbeidet. Politisk rådgiver Lars Gunnesdal har bidratt med tall og tabeller i gjennomgangen av budsjettforlik.

Rødts stortingsgruppe

Postadresse: Stortinget, Postboks 1700 Sentrum, 0026 Oslo

E-post: postmottak.rodt@stortinget.no

Telefon: 23 31 23 95

Rødt

Adresse: Storgata 33, 0184 Oslo

E-post: roedt@roedt.no

Telefon: 22 98 90 50

Innhold

Forord: Forandring 2025	s. 3
Oppsummering	s. 4
Historikk: Rødts vurderinger og erfaringer fra 2021-valget	s. 6
Den parlamentariske situasjonen nå og inn mot neste valg	s. 9
Gjennomslag og forhandlinger i stortingsperioden så langt	s. 11
Kort om nye lokale Rødt-erfaringer	s. 16
Hvordan har andre partier gjort det?	s. 17
Erfaringer fra venstresida i andre land	s. 22

Forord: Forandring 2025

Rødt er satt til verden for noe større enn å la oss styre av eller skremme av mektige krefter, enten dette er andre partier, store kapitalaktører, mediene eller EØS-avtalen og stormaktsinteresser.

Derfor er det også viktig at vi gjør våre egne analyser, basert på hvor vi står og hvilke erfaringer vi gjør oss.

Etter forrige stortingsvalg fikk vi en Ap/Sp-regjering som har gjort akkurat det vi advarte mot: Framfor å skape den forandringen folk stemte fram, har regjeringa gått til høyresida i mange viktige saker, eller latt være å gjøre noe. Folk opplever at de sitter igjen med mindre å rutte med og har mindre de skulle ha sagt. Ap/Senterparti/SV-flertallet har også gjort mye som er bra, særlig der fagbevegelsen og andre gode krefter har presset på, men vi har ikke fått den forandringen Norge trenger. Da må vi ta et ansvar for å bidra til en sterkere folkelig bevegelse som trekker i riktig retning.

Forrige stortingsvalg var samtidig en milepæl for Rødt og for den radikale venstresida. Den gav oss den største Rødt-gruppa i et folkevalgt organ noensinne. Vi har hele tida vært opptatt av ikke å stenge oss inne på et stortingskontor og av å gjøre en forskjell i vanlige folks hverdag.

Derfor tror vi også det er viktig å dele de erfaringene og resultatene vi sitter med, tre år ut i valgperioden. Sentralstyret vedtok at stortingsgruppa i løpet av året skulle jobbe fram en rapport om erfaringer med samarbeid og gjennomslag i inneværende periode, altså siden stortingsvalget i 2021, og muligheter framover, slik at resten av partiet kan ta del i våre erfaringer og at disse kan være til nytte for relevante prosesser. Derfor sender vi denne nå ut til lokallag, fylkeslag og landsstyret, slik at den inngår i partiets kollektive erfaringer og de viktige valgkampforberedelsene framover.

For å stå opp mot de mektige kreftene vi har mot oss, må vi ha vår egen maktstrategi. Det hadde vi i stortingsvalget i 2021. Som rapporten viser holdt ikke det etter valget, med et valgresultat hvor Rødt alene ikke kunne presse fram våre løsninger.

Målet for valget i 2025 er derfor at Rødt skal bli så store og sterke at vi ikke er til å komme utenom. Denne rapporten er ingen endelig konklusjon på hvordan vi kommer dit eller hvordan vi skal bruke den posisjonen til å oppnå størst mulig forandring, men den gir oss forhåpentligvis både inspirasjon og et mer håndfast grunnlag.

Noen overordnede poenger går også tydelig igjen i rapporten: Forandring er mulig. Mobilisering nytter. Og Rødt kan gjøre en forskjell.

Rødt er et parti hvor medlemmene avgjør politikken vår, og hvor vi står sterkest sammen. Derfor ønsker vi også å høre om du som tillitsvalgt eller ditt lokallag har noen innspill etter å ha satt dere inn i og diskutert våre erfaringer. I så fall tar jeg deg gjerne imot på marie.sneve.martinussen@stortinget.no.

Sammen bygger vi en folkebevegelse for folkestyre, forandring og mot Forskjells-Norge.

Marie Sneve Martinussen, leder i Rødt

SE SOM VIDEO:

Kort presentasjon av rapporten til å se på i et lagsmøte eller på egen hånd finner dere ved å scanne QR-koden med mobilen eller gå til: youtu.be/ciYr5EUuJoI

Kort om forholdet mellom stortingsgruppa og partiet:

Stortingsgruppa består av de møtende stortingsrepresentantene for Rødt, er ansvarlig for Rødts arbeid på Stortinget og jobber ut fra Rødts styringsdokumenter og andre vedtak i partidemokratiets nasjonale organer (landsmøtet, landsstyret, sentralstyret, arbeidsutvalget).

Representantene følger opp sine politiske områder i behandling av saker på Stortinget, innad i partiet og utad i kontakt med organisasjoner, mediene etc.

Representantene løfter saker til behandling i gruppa og gruppa til behandling i partidemokratiets nasjonale organer når det trengs avklaring.

Stortingsgruppa ønsker innspill fra lokallag og fylkeslag i partiet og søker dette aktivt når lokale vurderinger står sentralt i saker til behandling nasjonalt. Det vil ikke alltid være kapasitet til å følge opp innspill nærmere, men de blir lyttet til. Hvis det er en sak hvor dere ønsker å diskutere partiets politikk er det vanlige at dette gjøres i partiets prosesser, enten inn mot landsmøtet eller løftes videre i landsstyret gjennom fylkesstyrene og fylkesrepresentantene.

Mer informasjon om Rødt på Stortinget og vårt arbeid finner du her: <https://roedt.no/stortinget>

Oppsummering

Dette er en kortversjon av rapporten. Les de enkelte kapitlene for nærmere informasjon.

Historikk

I 2021 gikk Rødt til valg med en klar maktstrategi, som besto av et mål om å forplikte en ny regjering til å samarbeide til venstre i viktige saker, en plan om å forhandle med det nye flertallet etter stortingsvalget og politiske saker vedtatt i arbeidsprogram og valgkampprioriteringer.

Samarbeidsstrategien bygget på et forarbeid som tok for seg den politiske situasjonen, relevant erfaring fra Stortinget og lokalt folkevalgt arbeid i Rødt, aktuelle erfaringer fra venstresida i andre land, ulike historiske nasjonale eksempler på og formelle rammer for regjerings- og flertallsdannelser i Norge, og Rødts landsmøtevedtatte rammer. Hovedkonklusjonen i arbeidet var at Rødt ville inngå i parlamentarisk samarbeid for å sikre et vendepunkt i kampen mot Forskjells-Norge, forsvare folkestyret og parlamentets – de folkevalgte – kontroll over regjeringa og forvente gjennomslag for velgerne, ikke være noen dørramme for en ny regjering.

Valgresultatet gav et historisk klart mandat for et skifte, og Rødt jobbet for vår linje etter valget. Samtidig gav ikke valgresultatet grunnlag for at vi alene kunne presse frem Rødts foretrukne samarbeidsform, og vi fikk en Ap/Senterparti-regjering, med et Ap/Senterparti/SV-flertall som har forhandlet om budsjett og enkelte andre større saker i valgperioden.

Den parlamentariske situasjonen

Regjeringa har hatt en tydelig opposisjon fra både venstre og høyre. Regjeringa har i perioden hatt SV som fast budsjettpartner, med gjennomslagene det har medført, men samtidig maktesløshet i andre viktige saker. Selv om høyresida er splittet i mange stridsaker, har de framstått som en noenlunde samlet opposisjon som har brukt kreftene mest på å kritisere regjeringa og venstresida.

Rødt står historisk sterkt, etter å ha brutt sperregrensa som første nye parti siden den ble innført. Vi har gjennom hele perioden tatt initiativer inn mot regjeringspartiene og de rødgrønne budsjettpartiene, som i liten grad har ført fram på overordnet plan. I konkrete saker har vi derimot satt dagsorden og fått viktige gjennomslag. Forholdet til regjeringspartiene har bedret seg noe gjennom perioden og som resultat setter Rødt større preg på norsk politikk.

Samtidig har ikke den kraften som lå i velgernes dom fra 2021 blitt tatt fullt i bruk av regjeringa og Ap/Senterparti/SV-flertallet. Det er også en fare at regjeringa har blitt skuddredde av opposisjonen fra høyre og dermed enda mer innstilt på å inngå såkalt «brede forlik» til høyre, på tross av at høyresida

fortsetter å hamre på regjeringa.

På snittet av meningsmålingene har Rødt helt siden stortingsvalget ligget over resultatet den gang. Selv om det er flertall på «ikke-sosialistisk»-side er det jevnt på mange målinger og vi ser at et stort og sterkt Rødt er avgjørende for å holde Erna Solberg og Sylvi Listhaug ute av regjeringskontorene og samtidig få en annen sammensetning av stortingsflertallet i neste periode. Det vil kunne avgjøre hva slags politikk som skal føres og hindre samarbeid til høyre framfor til venstresida.

Gjennomslag

Rødt leverer resultater på en rekke områder, særlig innenfor det Rødt har gått til valg på og sagt vi skal prioritere.

Vårt gjennomslagsregnskap hittil i stortingsperioden viser at vi har fått gjennomslag for 42 stortingsvedtak mer eller mindre direkte etter forslag fra Rødt, innenfor særlig arbeidsliv, folkestyre/demokrati, velferd, distriktpolitikk, rettferdig miljøpolitikk, forsvar og utenrikspolitikk. Det siste året har vi fått flere slike gjennomslag enn de to første årene til sammen. Rødt har også drevet fram politisk forandring gjennom å løfte saker som sosial dumping og innleieforbudet mot bemanningsbransjen på byggeplassene på Østlandet, økning av velferdsstatens minsteytelser og tannhelse. Rødt har fått ytterligere gjennomslag i viktige saker gjennom stortingsmerknader og andre initiativer.

Samtidig peker vi på noen strukturelle hindre for forandring, gjennom at regjeringa i praksis legger mye av rammene, på tross av at den demokratiske makta springer ut av folket gjennom stortingsvalg, og regjeringa skal være underlagt folkevalgt kontroll. Regjeringa står også fritt til å kjøre slalåm mellom ulike flertall og alliere seg med Høyre i å videreføre status quo.

Vi går gjennom erfaringer fra større forhandlingsløp i stortingsperioden. Rapporten tar ikke for seg disse politisk, men peker på noen sentrale hensyn, som at vi må:

- Være svært godt forberedt faglig og politisk.
- Ha klart for oss hva vi ønsker å oppnå, hvor vi har smertegrenser og hva som skal til for å kunne inngå et forlik og ikke.
- Gjøre selvstendige vurderinger og stå på egne bein som parti, og samtidig søke allianser, mobilisere krefter utenfra og bygge påtrykk.
- Forankre godt i forkant, med tydelige avklaringer, ryggdekning og handlingsrom for de som skal forhandle.
- Involvere nøkkelpersoner og forankre politiske og taktiske vurderinger underveis.

- Sikre god kommunikasjon internt og eksternt underveis og i etterkant.

Balansegangen kan være krevende, men det er feil å si fra oss muligheten til å skape forandring fordi det er enklere å la være. Vi må forhandle knallhardt og mobilisere, og kunne strekke oss på punkter som er viktig for andre, innenfor rimelighetens grenser. Det gjør også stor forskjell hvorvidt det er ønskelig fra andre partier eller nødvendig å ha oss med eller ikke. Derfor er det viktigste vi kan gjøre for å få bedre forutsetninger i den politiske kampen å sikre at Rødt blir så store og sterke at vi ikke er til å komme utenom.

Lokale Rødt-erfaringer

Rødt har erfaring fra et stort antall samarbeid i lokalpolitikken. I denne rapporten tar vi for oss kommuner hvor vi har inngått i særlig omfattende samarbeid, to etter valget i 2019 og to i 2023:

I Stavanger inngikk Rødt i 2019 i en enighet om en 16-siders og 147-punktets avtale, hvor forskjeller, velferd, miljø og arbeidsliv utmerket seg. Flertallet innførte viktige forbedringer, samarbeidet godt og gikk til valg på fire nye år. Ap gikk kraftig fram, i strid med nasjonale trender og delvis på bekostning av samarbeidspartiene, inkludert Rødt.

I Fredrikstad inngikk Rødt i 2019 en enighet om en plattform som inneholdt 62 punkter. Rødt fikk blant annet gjennomslag for et vellykket pilotprosjekt med økt grunnbemanning i barnehager og sykehjem. Partiene har startet arbeidet med å se mot valget i 2027 og målet er å igjen styre kommunen sammen.

I Tromsø var Rødt en del av flertallet i 2015, i opposisjon fra 2019 og er i 2023 igjen en del av flertallet, med en politisk plattform på 180 punkter, hvor Rødt blant annet fikk gjennomslag for opprettelse av et hasteutvalg for bekjempelse av fattigdom og sosial ulikhet. Samarbeidet går i det store bra, men er tidvis utfordrende med et dominerende Ap med halvparten av mandatene.

I Kragerø hadde Rødt varaordføreren etter valget i 2015. Etter 2019 styrte Senterpartiet sammen med høyrepartiene. I 2023 fikk Rødt ordføreren i en bred koalisjon. Kommunen fikk dårligere økonomi årene før valget og havnet på ROBEK-lista etter underskudd i 2023. Likevel har Rødt fått noen viktige gjennomslag så langt i perioden, om boikott av varer fra okkuperte områder, krav om arbeidsvilkår i skjenkenæringa og kutt i ordførerlønn.

Andre partiers samarbeidsformer og gjennomslag

De siste 20 årene har Norge hatt to flertallskonstellasjoner, men disse har tatt form av sju ulike modeller.

I perioder med mindretallsregjering og budsjettforlik er det en påfallende stabil (og lav) andel av statsbudsjettet som flyttes på gjennom budsjettforlik, uavhengig av konstellasjoner og

samarbeidsform. I perioden ligger nye årlige satsinger (økte utgifter fra forliket) stort sett rundt 0,5 prosent. Siden 2020 har andelen som endres i forlikene om revidert nasjonalbudsjett økt.

Antallet anmodningsvedtak (verbaler/enighet utover flytting av penger i budsjettet) i budsjettforlik har økt under det sittende flertallet. Dette har også vært en generell utvikling i Stortinget over flere år. Det betyr ikke nødvendigvis at vedtakene gir større utslag i faktisk politisk forandring.

Partier som styrer, enten gjennom regjeringsdeltakelse eller samarbeidsavtale, går som hovedregel tilbake. Samtidig har vi ikke sett motsatt utvikling når partier underveis går bort fra å ha samarbeidsavtale eller går ut av regjering. Det er også tilfeller hvor partier går fram under regjeringsdeltakelse.

De siste 20 årene har ingen partier vært med på å styre mer enn åtte år, og du kan derfor si at partier med makt i begrenset grad har satt tydelige avtrykk på samfunnsutviklingen over tid, selv om noen store grep står igjen. Samtidig har vi en hypotese om at makteliter som ikke er på valg, som i EU/EØS eller eneveldige kapitalaktører, har hatt høy grad av «business as usual» på tvers av skiftende regjeringer.

Det betyr at det gjenstår å knekke koden om hvordan vi snur kursen, skaper faktisk forandring og i tilstrekkelig grad endrer styrkeforholdene i samfunnet i favør av folk flest og folkestyret.

Erfaringer fra venstresida i andre land

Venstresidas valg i andre land kan tjene til stor inspirasjon, men aldri kopieres direkte. Land har ulike valgsystemer og konstitusjonelle rammer, i tillegg til historiske og nasjonale forutsetninger.

Vi ser på hvordan de radikale venstrepartiene i henholdsvis Sverige og Danmark, Vänsterpartiet og Enhedslisten, har anvendt sine strategier de seneste årene. Begge har, i fravær av forutsetninger for regjeringsdeltakelse, hatt tydelige maktstrategier for å få innflytelse på eller legge begrensninger for de respektive regjeringene. Begge partiene gikk noe tilbake i siste parlamentsvalg, men har gjort særlig gode lokalvalg og/eller europaparlamentsvalg den siste perioden.

I Portugal har Bloco de Esquerda utløst nyvalg og gått tilbake i oppslutning, og i etterkant prøvd å ta initiativ til nye samarbeid med sosialdemokratene og andre partier på venstresida, blant annet med henvisning til den franske folkefronten.

I Frankrike ble venstrekoalisjonen Den nye folkefronten, med det venstreradikale partiet La France insoumise – det ukuelige Frankrike – som ledende kraft, største parti i parlamentsvalget i sommer. Folkefronten krevde å få statsministeren, men har ikke flertall og president Macron valgte å motsette seg velgernes signal, peke på en statsminister fra det konservative partiet, som fikk en brøkdell av oppslutningen, og som det gjenstår å se om kan samle et flertall i parlamentet.

Historikk: Rødts vurderinger og erfaringer fra 2021-valget

I 2021 gikk Rødt til valg med en plan om å forhandle med det nye flertallet etter stortingsvalget, med mål om å forplikte en ny regjering til å samarbeide til venstre i viktige saker, fortrinnsvis gjennom en samarbeidsavtale.

Det var avgjørende i valgkampen å ha en klar maktstrategi, slik at vi ikke bare hadde politiske mål og krav, men også en plan for hvordan vi kunne oppnå disse, og var tydelige på at Rødt ikke hadde noen intensjon om å stå på sidelinja. Tvert imot. Etter valget kunne en slik samarbeidsavtale sikre både en maktbalanse mellom storting og regjering, forutsigbarhet, retning og kraft.

Valgresultatet gav et historisk klart mandat for et skifte, med 100 mandater som ville bytte ut Høyre-regjeringa. Rødt jobbet for vår linje etter valget, både i ukene etter valget, og seinere. Valgresultatet medførte at Rødts åtte mandater ikke ble avgjørende for en ny regjering. Det ble dermed ikke grunnlag for å presse frem Rødts foretrukne samarbeidsform.

Forhandlingene etter valget inkluderte SV i starten, men da de brøt ble utfallet en Ap/Senterparti-regjering. Ap/Senterparti/SV-flertallet har forhandlet om budsjett og enkelte andre større saker i valgperioden.

Rødt ble invitert til en enkelt samtale med Jonas Gahr Støre etter valget, som ikke førte til noe konkret, selv om vi hele veien var klare på våre prioriteringer og vilje til samarbeid. Det var aldri oss det sto på. I perioden siden har vi fortsatt å ta initiativ til samarbeid, både mer overordnet og i konkrete viktige saker, med vekslende hell. De partiene som har vært i posisjon til det, har heller ikke har valgt å bruke den til å sikre et bredere samarbeid.

Tidligere vedtak:

Rødts samarbeidslinje var forankret i følgende vedtak i landsstyret 9. mai 2021:

«Rødt har et mål om å sikre at en progressiv utvikling skal få maksimal uttelling i folkevalgte organ, slik landsmøtet har vedtatt. Rødt har derfor som utgangspunkt å søke forhandlinger etter stortingsvalget, med mål om å forplikte en ny regjering til at et nytt politisk flertall også skal gi en ny politikk, som kan bidra til Rødts mål om et vendepunkt i kampen mot Forskjells-Norge, og å forplikte en ny regjering til et reelt samarbeid til venstre i viktige saker, framfor med partier til høyre.»

Videre la vedtaket til grunn at Rødts politikk, som vedtatt i arbeidsprogrammet, ville danne utgangspunktet og de prioriterte sakene i valgkampen vektlegges i forhandlingene. Sentralstyret skulle kort tid etter valget gjøre nærmere prioriteringer ut fra politiske vedtak fra landsmøtet og landsstyret, valgresultatet, styrkeforholdene og den aktuelle situasjonen, vurdere politiske forutsetninger for en avtale med et nytt flertall og ved eventuelle forhandlinger innkalle landsstyret for å vedta mandat og sette ned en referansegruppe, som skulle gi sine anbefalinger til stortingsgruppa og partidemokratiets organer. Et eventuelt forhandlingsresultat skulle behandles i landsstyret. Dette ble som kjent ikke aktuelt, og dermed ble landsstyret kun innkalt til et kortere digitalt møte om valgresultatet og den politiske situasjonen, og ellers orientert skriftlig om relevante ordinære prosesser i stortingsgruppa.

Grunnlaget for tidligere vedtak

Vedtaket fra landsstyret om samarbeid bygget på rapporten «Rødt 2021: Parlamentarisk samarbeid for den radikale venstresida» som ble utarbeidet av en arbeidsgruppe med relevant erfaring fra Stortinget og lokalt folkevalgt arbeid, som også hentet inn erfaringer fra venstresida i andre land og studerte historiske nasjonale eksempler og formelle rammer. Rapporten og konklusjonene ble lagt fram offentlig i januar 2021, etter å ha først ha blitt lagt fram i sentralstyret.

Rapportens hovedpoenger kan oppsummeres som følger:

- Blant partiene i opposisjon på daværende tidspunkt var det ulike holdninger til samarbeid på venstresida.
- Arbeiderpartiet hadde gått fra å utelukke Rødt og foretrekke et samarbeid med Venstre og KrF, til kritikk fra mange og særlig i fagbevegelsen, til å åpne for et samarbeid med alle partier som ønsket et nytt flertall. Men signalene var da som nå både uklare og blandet. At Rødt har sagt at vi ikke har sett regjeringdeltakelse som vår foretrukne vei til samarbeid og innflytelse, har også blitt bruk til å avskrive samarbeid som sådan.
- Senterpartiet ønsket hele veien en «slalåmregjering» basert på Ap/Sp, som sto fritt til å samarbeide med høyresida i viktige saker og uten et avklart parlamentarisk grunnlag gjennom samarbeidsavtale med partier utenfor regjeringa.
- I norsk historie og parlamentarisk tradisjon finnes det

ulike måter å regulere forholdet mellom regjeringa og stortingsflertallet på, med både flertallsregjeringer, mindretallsregjering med uavklart, løserer tilknyttet eller skiftende flertall og mer avklarte parlamentariske grunnlag. Tre ganske ulike eksempler på det sistnevnte er:

- 1) Kriseforliket mellom Bondepartiet og Arbeiderpartiet i 1935: Ga et avklart flertall bak Arbeiderpartiet i Stortinget og gjorde at de for første gang kunne ta regjeringsmakt på ordentlig, basert på denne alliansen mellom arbeider- og bondebevegelsen.
- 2) Willoch 1-regjeringa: Ble dannet i 1981 på grunnlag av en enighet mellom Høyre, KrF og Senterpartiet om en erklæring som slo fast at det ble dannet en Høyre-regjering, sa at regjeringa ville arbeide på grunnlag av partiernes forutgående felles merknader i stortingsbehandlingen av langtidsprogrammet for de kommende fire år, og at partiene ville samarbeide for å løse viktige oppgaver og fortsette drøftelser av kontakt- og samarbeidsformer.
- 3) Samarbeidsavtalen(e) mellom Venstre, KrF, Frp og Høyre fra 2013: La grunnlaget for Høyre/Frp-regjeringa, og besto av et slags felles verdigrunnlag, prosedyrer for samarbeid, en enighet om enkelte prosjekter og konkrete saker og en avtale om innvandrings- og asylpolitikken.

De fleste lengeværende partiene på Stortinget har altså inngått denne typen avklaringer mellom regjering og stortingsflertallet, med unntak av SV, som vel og merke har åpnet for denne typen samarbeid, selv om de selv bare har inngått reine regjerings-samarbeid eller budsjett-samarbeid.

- I motsetning til land som Danmark og Sverige, hvor regjeringa må ha et aktivt flertall eller vedtak i parlamentet for å dannes/tiltre, og hvor det også er mulig å utløse nyvalg hvis det ikke lykkes, har Norge en negativ parlamentarisme, som betyr at regjeringa bare må unngå et aktivt flertall *mot* seg.

I henhold til parlamentarismen, hvor den utøvende makt (regjering) er underlagt folkevalgt makt (storting) står likevel regjeringa til ansvar overfor Stortinget og må følge stortingsflertallets vedtak. Dette praktiseres på ulike måter, men enhver regjering bør sikre seg et best mulig parlamentarisk grunnlag, og en måte å gjøre det på er ved å inngå politiske avtaler med partier i Stortinget.

Stortingsflertallet har også avgjørende innflytelse ved en regjerings avgang og dannelse. Spillereglene for dette er såkalt ikke-rettslige og uskrevne, men ansett som ganske klart etablert. Normalt foregår dette gjennom at den avgående statsministeren gir kongen råd om hvem som bør forsøke å danne regjering. Dersom det ikke foreligger et avklart flertallsalternativ til den avgående regjeringa, kan dette ta andre former. Ved regjeringsskiftene i 1971 og 1990, som fant sted utenom stortingsvalg, spilte stortingspresidenten en større rolle. Stortingspresidenten kan få i oppdrag å gjennomføre sonderinger med de ulike partigruppene, som kan munne ut i et råd til kongen, forankret i parlamentet. I 1971 ble partiernes stortingsgrupper innkalt til Slottet i tur og

orden, slik de har gjort det fast i Danmark, med en såkalt «dronningrunde».

- En samarbeidsavtale med partier utenom regjering kan forhandles fram både i forkant av, parallelt med eller i etterkant av en regjeringsplattform – enten i tilknytning til regjeringsdannelse eller f.eks. i forbindelse med forhandlinger om budsjettflertall.
- Rødt har tydelige landsmøtevedtatte mål om å være en maktfaktor i norsk politikk, som de andre ikke kan la være å forholde seg til og som er i posisjon til å gjøre en positiv forskjell i hverdagen til folk flest.

I folkevalgte organer samarbeider Rødt med andre partier for å oppnå best mulig resultater. Vår makt avhenger av å bygge en aktiv folkebevegelse, sterke allianser med mobilisering utenfor parlamentet og å sette langsiktig politisk påvirkning og gjennomslag foran posisjoner. Vi må jobbe på en måte som gjør at samfunns-makt springer ut nedenfra, som er en forutsetning for forandring på kort og lenger sikt. Rødts oppgave er derfor ikke å gå inn i regjeringsposisjon for å administrere kapitalismen, bundet opp av kapitalkrefter på frammarsj, stormaktsinteresser og EØS-avtalen. Samtidig er Rødt åpne for å vurdere å delta i styrende koalisjoner dersom dette bidrar positivt til å sikre sentrale politiske mål.

Uansett er vi villige til å inngå i ulike former for samarbeid og ta på oss ansvar for å sikre at en progressiv utvikling i styrkeforholda og kraftfulle mobiliseringer også får maksimal uttelling i folkevalgte organer.

- Rødts erfaringer fra ulike kommuner og fylker, og fra den radikale venstresida i andre land, viser hvordan det er mulig å utøve strategier for å oppnå makt og sikre gjennomslag for viktige saker for folk, samtidig som det også finnes fallgruver. Det finnes en lang rekke eksempler å hente inspirasjon og lærdom fra. Ethvert samarbeid vil uansett måtte bygge på egne politiske, historiske og formelle rammer, og vi må finne vår egen måte å gjøre det på, i den aktuelle situasjonen.
- Oppsummert var konklusjonen fra vurderingene anno årsskiftet 2020/2021 at:
 - 1) Rødt ville inngå i parlamentarisk samarbeid for å sikre at stortingsvalget ikke bare skulle bli et regjeringsskifte, men også et politisk retningsskifte – et vendepunkt i kampen mot Forskjells-Norge.
 - 2) Rødt vil forsvare folkestyret og parlamentets – de folkevalgte – kontroll over regjeringa, og forvente gjennomslag for velgerne, ikke være noen dørmatte for en ny regjering.
 - 3) Vi trodde at et rekordsterkt Rødt kunne få mer innflytelse gjennom samarbeid fra Stortinget, enn som junior-partner i regjeringsforhandlinger bak lukkede dører.
 - 4) Resultater ville avhenge av mobilisering og et aktivt og synlig samarbeid med fagbevegelsen og andre folkelige bevegelser.
 - 5) Velgerne hadde interesse av at partiene avklarte tydelig

- i forkant av valget om de vil samarbeide til høyre eller venstre. Vi ville stenge døra for høyrepartiene, og sikre at viktige saker, som profittfri velferd, en rettferdig miljøpolitikk og skattepolitikken, avgjøres på venstresida.
- 6) Vi ville være en selvstendig stemme med egne forslag som utfordrer og trekker samfunnet i riktig retning. Viktige gjennomslag kan styrke den folkelige mobiliseringen, i andre saker kan det å være et tydelig alternativ og unngå dårlige og grå forlik være det beste.
 - 7) Vi foretrakk en avtale med tydelige og ambisiøse mål, kraftfulle og konkrete tiltak med tidsfrister, og klare garantier for at en ny regjering ikke ville bety en videreføring av Høyre-regjeringas retning – med økte forskjeller, handlingslammelse i klima-, natur- og næringspolitikken, sentralisering og privatisering.
 - 8) Vi forventet at Ap og regjeringspartnere åpnet for samtaler og forhandlinger om en ny kurs etter valget, før en ny regjering tiltrådte, og oppfordret alle gode krefter til å gå sammen om et slikt prosjekt.
 - 9) Et samarbeid må bygge på respekt og tillit, hvor avtaler holdes, men samtidig bygge på åpenhet og ha rom for uenighet, nødvendig rom for å diskutere og forankre saker, og også for å inngå andre flertall der det ikke bryter med inngåtte avtaler. Uansett ville vi jobbe for det som er best for å sikre en ny politisk retning og videre mobilisering for et bedre og mer solidarisk samfunn.
 - 10) En ny regjering som velger å gå til høyresida for flertall i viktige saker må selv stå til ansvar for dette overfor velgerne, og kan heller ikke forvente at Rødt stiller med mandater som parlamentarisk grunnlag uten å få nødvendig politisk gjennomslag for våre velgere.

Rapporten og presentasjonen av denne er tilgjengelig i sin helhet her: <https://roedt.no/rodt-vil-sikre-politisk-retningsskifte> med utdypning av det som er oppsummert i punktene over.

Scan med mobilen for å lese

I tiden som har gått etter stortingsvalget har vi gjort oss nye erfaringer å ta med oss. Disse har stortingsgruppa evaluert løpende, og forsøkt å samle opp, som grunnlag for videre diskusjon, utvikling og arbeid.

Den parlamentariske situasjonen nå og inn mot neste valg

Valgresultatet

Fram til stortingsvalget i 2021 bestod stortingsflertallet av Høyre, Frp, Venstre og KrF. I 2021 ble dette flertallet erstattet med et historisk sus. 100 av 169 mandater gikk til partier som ville bytte ut Høyre-regjeringa – det tydeligste flertallet siden 1949, i Gerhardsens tid. Framgangen fra forrige stortingsvalg var særlig stor for partiene til venstre for Arbeiderpartiet. Dette var også et av tre stortingsvalg de siste 100 årene hvor Arbeiderpartiet og Høyre ikke har hatt flertall alene, i tillegg til valgene i 2001 og 2005.

Stortingsmandatene fordelte seg slik:

Arbeiderpartiet	48
Høyre	36
Senterpartiet	28
Fremskrittspartiet	21
Sosialistisk Venstreparti	13
Rødt	8
Venstre	8
Miljøpartiet De Grønne	3
Kristelig Folkeparti	3
Pasientfokus	1

På tross av at valgresultatet gav stortingsflertall til partiene som utgjorde det rødgrønne flertallet i 2005–2013 (Ap/Senterpartiet/SV) og både Ap og SV gikk til valg på ny rødgrønn flertallsregjering, ble utfallet av regjeringsforhandlinger en mindretallsregjering med kun Ap og Sp, slik Sp som nevnt hadde vært tydelig på at de ønsket. Det er mulig å skjønne velgertaktisk hvorfor Sp er så opptatt av å markere avstand til venstresida, men like fullt uforståelig hvorfor de ikke likevel kan erkjenne den politiske verdien av å ha Rødt i forhandlingsrommet når det skal diskuteres EU/EØS, direktørveldet i helseforetakene, kraft, jordbruk, fiskeri, folkestyre og andre saker som er viktige for å få ned forskjellene geografisk og økonomisk.

Opposisjon til venstre og høyre

SV har hele perioden vært regjeringas faste budsjettpartner. En rolle som er mer avgrenset enn hva Venstre og KrF hadde i de foregående stortingsperiodene før de gikk i regjering, og mer begrenset enn det Rødt gikk til valg på, med en avtale

som forpliktet regjeringa utover budsjettforlikene. Det betyr på den ene siden at SV står fritt fra regjeringssamarbeid, og får synliggjort sine primærstandpunkt og forhandlingsresultater, men samtidig at det ikke er noe som hindrer regjeringa fra å samarbeide til høyre i en rekke viktige saker, slik vi også har sett i praksis.

Selv om det å stå fritt som opposisjon har sine fordeler, kan baksiden også være en maktesløshet i de sakene regjeringa velger å gjøre opp med høyresida framfor i forhandlinger til venstre. I enkeltsaker vil det være mulig også for opposisjonspartier til venstre å søke flertall med høyresida, men det vil sjelden være aktuelt i større saker, eller å bytte side i spørsmål om regjeringsdannelse/stortingsflertall mer overordnet, i motsetning til hva sentrumspartier teoretisk kan og historisk også har gjort.

Høyresida har gjennom perioden framstått som en noenlunde samlet opposisjon, selv om de ikke alltid har stått sammen i konkrete stridssaker. Venstre sikret flertall for grunnrenteskatt på havbruk som spesielt Høyre og Frp kritiserte, og Frp har stått utenfor flere forlik der de andre borgerlige partiene var med, som grunnrenteskatt på landvind og pensjonsforliket. Likevel peker alle partiene fortsatt på Erna Solberg, selv etter skandalen hvor det ble avdekket omfattende aksjesalg fra den daværende statsministerens ektemann og tilhørende inhabilitet. Høyresida bruker også mest krefter på å kritisere regjeringa og venstresida, selv i saker der de står langt unna hverandre som innvandring, vindkraft, EU/EØS. Selv om det også markeres uenighet mellom særlig Frp og de andre partiene, men også innad på såkalt «ikke-sosialistisk» side ellers.

Rødt i den parlamentariske situasjonen

I 2021 skrev Rødt historie ved å bli første nye parti til å bryte sperregrensa siden den ble innført. Det betyr at vi har kunnet opptre som en mer reell utfordrer, og gitt oss en bredere tilstedeværelse med representasjon i de fleste stortingskomiteer hvor saker realitetsbehandles. Meningsmålingene viser også i skrivende stund at det ikke finnes noe flertall til venstre for midten å snakke om uten et sterkt Rødt.

Selv om Rødts samtale med Jonas Gahr Støre etter valget ikke førte videre, tok vi fortsatt på alvor den påtroppende statsministerens uttalelser fra valgnatta om å lytte til alle

partiene som ville ha et skifte, inkludert Rødt og Rødts velgere. Rødt har vært innstilt på å være en konstruktiv opposisjon og en utålmodig pådriver. Vi har tatt gjentatte initiativer inn mot regjeringspartiene og de rødgrønne budsjettpartiene. På mer overordnet plan har det i liten grad ført fram. For eksempel valgte Ap, Sp og SV å forbeholde forhandlingene om de store tiltakene mot strømpriskrisa seg selv, selv om Rødt tok initiativ til samarbeid. I konkrete saker har vi hatt større hell, slik det blant annet framkommer i Rødts gjennomslagsregnskap så langt i stortingsperioden.

Lenger ut i stortingsperioden opplever vi samtidig at forholdet til regjeringspartiene på nær alle nivå har blitt noe bedre, gjennom større åpning for å finne sammen om enkeltsaker og dialog om større saker, selv om det ikke har vært mange tilfellene hvor dette har ført fram. Resultatet er like fullt at Rødt setter større preg på norsk politikk, med større gjennomslag.

Hva som er årsaken til dette er ikke like enkelt å sette fingeren på, men det handler antakelig om økt vilje og bedre koordinering fra begge hold, i tillegg til bedre kommunikasjon – det å snakke sammen er som regel en forutsetning for å samarbeide og å få til noe.

Samtidig har vi ikke lagt skjul på at vi er skuffet over at den kraften som lå i velgernes dom fra 2021 aldri har blitt tatt fullt ut i bruk av regjeringa og Ap/Senterparti/SV-flertallet. Det er også en fare at regjeringa har blitt litt for skuddredde av opposisjonen de har møtt fra begge kanter, og dermed enda mer innstilt på å inngå såkalt «brede forlik» til høyre, på tross av at høyresida likevel fortsetter å hamre på regjeringa. De ulike partiene som ikke tilhører høyresida må heller vektlegge verdien av tydeligere alternativ på områder med sterkt folkelig engasjement, og med et sterkt Rødt i forhandlingsrommet ville det bidratt til mer av både retning, kraft og forutsigbarhet.

Målingene nå

Rødt har på månedssnittet helt siden stortingsvalget ligget over resultatet den gang (4,7%). På det meste har snittet vært 9,1 (februar 2022). Det siste året har vi ligget stabilt over 5%. Snittet per august 2024 ville gitt følgende sammensetning av Stortinget:

Arbeiderpartiet	41(-6)
Høyre	46(+10)
Senterpartiet	11(-17)
Fremskrittspartiet	30(+9)
Sosialistisk Venstreparti	17(+4)
Rødt	10(+2)
Venstre	9(+1)
Miljøpartiet De Grønne	2(-1)
Kristelig Folkeparti	3(-)

Det ville gitt flertall på «ikke-sosialistisk» side med 88 mandater.

Samtidig er det jevnt på mange målinger, og på flere enkeltmålinger har vi sett flertall til venstre for midten, med et sterkt Rødt som avgjørende:

- TV2 3. juni 2024: Rødt 8,9%
- Nationen/Klassekampen 8. juni 2024: Rødt 8,0%
- Nettavisen 10. august 2024: Rødt 6,1%

Hvilke partier som kommer over sperregrensa kan bli utslagsgivende. Rødt ligger bedre an nå enn før forrige valg. Vi må likevel mobilisere. Med Rødt under sperregrensa blir jobben enkel for høyresida. Med et stort og sterkt Rødt er det motsatt.

Målingene viser derfor at vi har to hovedalternativer, og at det er så jevnt mellom disse alternativene nå at det definitivt kan gå begge veier i løpet av tiden frem til valget:

1. Erna Solberg (og antakelig også Sylvi Listhaug) tilbake i regjeringkontorene. Enten det blir en flertallsregjering eller mindretallsregjering med støttepartier, tilsier alt at borgerlig flertall gir en form for borgerlig regjering med et sterkt Frp.
2. Flertall til venstre for midten. Regjeringspartienes tilbakegang tyder på at stortingsflertallet vil få en annen sammensetning neste periode. Men det betyr ikke at makta må overlates til høyresida. Alternativet er et stort og sterkt Rødt. Målingene tyder også på at MDGs mandater kan bli nødvendige, men her er marginene mindre. Så står kampen også om hva slags politikk et slikt flertall skal føre, og å hindre at dagens regjerings- og flertallspartier ikke samarbeider til høyre framfor å gå til venstresida i viktige saker.

Gjennomslag og forhandlinger i stortingsperioden så langt

Rødts gjennomslagsregnskap 2021–våren 2024

Selv om vi ikke har fått på plass et mer bindende samarbeid på overordnet nivå, får Rødt til en rekke viktige resultater på Stortinget. Det skyldes gjerne en av følgende grunner, eller flere samtidig:

- Rødt stiller viktige forslag som vekker engasjement og får oppmerksomhet, slik at de andre partiene ikke kan stå imot når de først er på bordet.
- Samspill med kraftfull folkelig mobilisering utenfra.
- God kontakt med folkevalgte fra andre partier om enkeltsaker.

Vår gjennomgang av de siste tre årene viser at Rødt har fått flere konkrete gjennomslag det siste året i stortingsperioden enn på de to første til sammen.

Her følger en tematisk oversikt over vedtak gjort i Stortinget så langt denne perioden etter forslag fra Rødt:

Arbeidsliv:

1. La Arbeidstilsynet gi bøter som svir i arbeidslivet.
2. La Arbeidstilsynet få adgang til mer informasjon.
3. La Arbeidstilsynet ta beslag i dokumenter firmaer ikke vil vise frem under kontroll.
4. Få rapporter fra regjeringa om konsekvensene endringer om tjenesteplikt i Forsvarsloven får for personell i Forsvaret.
5. Bedre yrkesskadeerstatning i kriminalomsorgen.
6. Gjennomgang av arbeidsmiljølovens bruk av begrepene «tillitsvalgt» og «tariffavtale» i samarbeid med partene i arbeidslivet, hvor regjeringa kommer tilbake til Stortinget med forslag til lovendringer om nødvendig, og sikrer fagforeningenes makt over innleiebruk.
7. Forbedring av permisjonsordningen i arbeidslivet for pårørende.
8. Utviklingen i byggebransjen må analyseres og regjeringa kartlegge tiltak som kan øke aktiviteten i næringen.

På Rødts initiativ har regjeringa (i svar til Stortinget) og Stortinget (i merknadsform – altså i det som kan kalles forarbeidet eller begrunnelsen i en sak som behandles, men ikke selve vedtaket) også klargjort at kommunene kan legge vekt på allmenngjort tarifflønn i tildeling av skjenkebevilling, som styrker forutsetningen for slike vedtak lokalt.

Rødt sto utenfor pensjonsforliket. Det var fordi det legger opp til økt pensjonsalder, selv om mange allerede i dag ikke kan stå i jobb til ordinær pensjonsalder. Likevel var det Rødt som var partiet som drev fram en ordning for folk som, etter mange år i tunge yrker, må gå av før ordinær pensjonsalder, som fikk flertall bak seg gjennom forliket.

Stortingsgruppa får også gjennomslag som ikke kommer til direkte parlamentarisk uttrykk. Et eksempel er da vi juni 2023 fikk med en samlet utdannings- og forskningskomité på et opprop som tar avstand fra hets og trusler mot barnehage- og skoleansatte, etter rapporten fra 25. juni-utvalget og hets mot Pride-markering.

Folkestyre/demokrati:

9. Sivilombudet har rett på innsyn i nødvendige regjeringsdokumenter.
10. Forslag til endring av partiloven som sikrer at reelle bidragsytere av bidrag innberettes og offentliggjøres må utredes og komme tilbake til Stortinget.
11. Kravene til registrering av verv og økonomiske interesser skal være minimum like strenge for regjeringspolitikere som for stortingsrepresentanter.
12. Registrering av verv og økonomiske interesser for medlemmer av regjeringspolitikeres husstand, inkludert ektefeller og samboere, skal utredes.
13. Innstramninger i regelverket for registrering av økonomiske interesser for stortingsrepresentanter, med økt åpenhet om aksjehandel.
14. Habilitetsregelverket og departementenes opplæring og praksis skal gjennomgås og det skal vurderes en felles minimumspraksis for alle departementene, for eksempel med bekreftelse på habilitet ved tilskudd til mottakere og utnevnelser.
15. Forslag til fornyelse av habilitetsreguleringen i forvaltningsloven, basert på forvaltningslovutvalgets NOU 2019:5, skal behandles i løpet av stortingsperioden, herunder sidestilling av samboerskap med ekteskap og at vesentlig økonomisk interesse i en sak leder til inhabilitet.
16. Regjeringa må vurdere å innføre som rutine å skriftliggjøre habilitetsvurderinger av statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere.
17. Regjeringa må praktisere større grad av åpenhet om habilitetsvurderinger i departementene.

I utvalget som utredet Stortingets kontrollfunksjoner («Harberg-utvalget») fikk Rødt viktige gjennomslag i utvalgsarbeidet forrige periode, som er bekreftet av merknadene i Stortingets behandling i denne perioden:

- I Riksrevisjonens kontroll har ”informasjonseier” (regjeringa) en forpliktelse om å legge til rette for åpenhet. I saker hvor ikke all informasjon kan offentliggjøres forventer Stortinget at Riksrevisjonen lager en så fullstendig, offentlig versjon som mulig.
- Stortinget har rett til innsyn i regjeringsnotater.
- I behandlingen av Stortingets kontroll over norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk klargjorde et samlet storting at:
 - Stortinget skal konsulteres før viktige avgjørelser i utenrikspolitikken, på en måte som kan ha reell betydning for regjeringas beslutninger.
 - Lukkede møter i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteen skal ikke brukes for å hindre offentlig debatt om viktige spørsmål. Dette skal håndheves strengt.
 - Regjeringa skal ikke sende styrker til utlandet uten å presentere en håndfast, grundig og etterprøvd plan med folkerettslig mandat og klare rammer.
 - Stortinget stiller seg også bak Harberg-utvalgets vurdering om at for å sikre demokratisk legitimitet kan det være tilrådelig at regjeringa, i tillegg til å konsultere, påser at beslutninger om å delta i militæroperasjoner i utlandet har klar parlamentarisk forankring.

Det var også Rødt som fikk spørsmålene om Stortingets kontroll over norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk og åpenhet om Riksrevisjonens kontroll vedtatt inn i Harberg-utvalgets mandat til å begynne med.

I et forslag om skatt og åpenhet fikk vi tilslutning fra et flertall i merknadsform om å gjennomgå regelverket om skattelister med mål om å sikre mest mulig åpenhet ved at det igjen skal kunne foretas anonyme søk. Økt åpenhet om skattelister må balanseres med hensynet til personvern. Stortingsflertallet bekreftet også ambisjonen om å være et foregangsland med så lav terskel som mulig for at reelle rettighetshavere/egentlige eiere i selskap og juridiske enheter i Norge blir oppført i et åpent register som er under utvikling.

Velferd:

18. Behandle ME-syke skikkelig i helsevesenet.
19. Alle landets Nav-kontor skal ha en åpningstid og tilgjengelighet som sikrer brukere som ikke kan eller ikke er komfortable med å benytte seg av digitale og selvbetjente løsninger.
20. Gi alle sosialhjelpsmottakere og deres barn en tusenlapp ekstra (i desember 2022).
21. Raskere og bedre integrering ved at bosetting i kommunene skjer raskt, slik at den enkelte flyktning tilbringer kortere tid på mottak.
22. Regjeringa må komme til Stortinget med et mer utjevnet inntektssystem for kommunene enn dagens.
23. Det nye inntektssystemet for kommunene skal evalueres i løpet av 2029.
24. Utrede muligheten for en annen skattesats for sekundær- og fritidsboliger enn primærboliger.
25. Økonomiske problemer og gjeld skal følges opp i forebyg-

ging av selvmord.

26. Nasjonalt studentombud for fagskoleelever.

Distriktspolitikk:

27. Regjeringa må se nærmere på at kommunene i Namdalen skal få beholde samme distriktstilskudd som i Nord-Norge.
28. Merkur-ordningen, som skal sikre nærbutikker i hele landet, skal kunne bli tilgjengelig for flere butikker.

Rettferdig miljøpolitikk:

29. Stanse ulovlig kveitefiske i Skagerrak.
30. Strømstøtten for jordbruket skal også gå til vanningslag.
31. Strømstøtten skal også gå til folk som bor i fritidsboliger og ikke eier eller disponerer annen bolig.
32. Strømstøtten skal også gå til folk som får oppvarming fra nærvarmeanlegg.
33. Strømstøtten skal også gå til folk som er tilkoblet mindre, private strømmnett («grendenett»).
34. Tilrettelegging for strømsparing, ved å endre Enovas mandat slik at det omfatter energieffektivisering for alle sektorer, og bedre støtteordninger for strømsparing til folk, blant annet for varmepumper, etterisolering, utskifting av vinduer og lokal energiproduksjon.
35. Regjeringa må vurdere raske tiltak mot de høye strømprisene i enkelte deler av landet, som å gjøre noe med strømmettet, prisområdene eller bruken av flaskehalsintekter – det staten tjener på strøm som sendes mellom ulike prisområder.
36. Utrede forbud mot kryptovalutautvinning i Norge.
37. Utrede og prøve ut et teigbasert system, eller tilsvarende, som skal bidra til drift av krevende areal i jordbruket.
38. Gjennomgang av tilskuddssystemet for å vurdere om overføringene til jordbruket fører til en styrking av norsk selvforsyning, og at mer jord i Norge tas i bruk til matproduksjon.
39. Utrede en tiltakspakke for å redusere jordbruksareal som er ute av drift til jordbruksoppjøret for 2025.
40. Fremskynding av ny t-banestasjon på Majorstua i Oslo i Nasjonal Transportplan.

I behandlingen av Nasjonal Transportplan var også Rødt avgjørende for å sikre flertall for flere prosjekter som gir en mer rettferdig miljøpolitikk som bedrer folks hverdag og kutter utslipp, sammen med opposisjonspartier både til høyre og til venstre.

Utenriks og forsvar:

41. Regjeringa ble, i behandlingen av et representantforslag fra Rødt om å anerkjenne Palestina som en egen stat, og med massiv folkelig bevegelse etter Israels bombing av Gaza, presset til å legge fram forslag om at de måtte «være forberedt på å anerkjenne Palestina som en egen stat på et tidspunkt der en anerkjennelse kan ha positiv innvirkning på en fredsprosess og uten forbehold om en endelig fredsavtale.» Dette vedtaket ble fulgt opp med at Norge endelig anerkjente Palestina som stat fra 28. mai 2024.
42. Forsvaret skal i større grad benytte lokale og regionale leverandører, ved å utnytte handlingsrommet lover og reglement åpner for.

I forsvarsforliket fikk Rødt også en rekke viktige gjennomslag i merknadsform, blant annet om at:

- Norge i første rekke skal innrette forsvarsinnsatsen mot å forebygge og motvirke konflikt.
- Langtidsplanen skal styrke Forsvarets evne til å sikre norsk suverenitet med konvensjonelle midler, i tråd med Norges langvarige interesse av lavspenning i nord og kjernefysisk de-eskalering, samt Stortingets vedtak om å arbeide aktivt for en verden fri for atomvåpen.
- Mest mulig aktivitet innenlands er et mål ved både utvikling, bygging og vedlikehold av nye standardiserte fartøy.
- Det foretas en gjennomgang av hvem som skal ivareta reservistenes interesser, for å sikre ivaretagelse av disse.
- Forsvaret i større grad kan nytte seg av kompetansen som veteraner fra internasjonale operasjoner besitter, inkludert de som har pådratt seg skade i tjenesten.
- Det settes av nødvendige ressurser til å håndtere varsler-saker i tråd med økt inntak av personell.

Gjennomslag på mer overordnet plan:

Rødt har også drevet fram større politisk forandring som ikke alltid følger av representantforslag eller anmodningsvedtak.

Tre viktige eksempler på dette fra denne perioden er:

1. **Sosial dumping i byggebransjen:** Innstramningene i innleieregelverket for bemanningsbransjen, særlig på byggeplassene på Østlandet, var det Rødt som løftet inn på Stortinget, ut fra fagbevegelsens mobilisering. Dette var Rødts aller første representantforslag på Stortinget. I forrige periode begrenset endringene seg til enkelte innstramninger i innleiereglene. Tidlig i denne stortingsperioden ble det vedtatt lovendringer som tilsvarer Rødts første forslag, om et forbud mot innleie av arbeidskraft fra bemanningsbransjen innen byggebransjen i Oslo, Akershus, Østfold, Buskerud og Vestfold.
2. **Økning av velferdsstatens minsteytelse:** Rødt har satt dette høyt på dagsorden, i den offentlige debatten og på Stortinget, og det har i forlengelsen blitt en prioritet i budsjettbehandlingene.
3. **Gratis tannhelse:** Tannhelse har gått fra å være nær et ikke-tema, til å bli et tema i flere partier, etter at Rødt kom inn på Stortinget, prioriterte det i våre forslag til statsbudsjett og løftet det høyt i valgkampen i 2021. Stadig gjenstår en ordentlig tannhelsereform, men vi er i gang.

Vurdering av resultatene

Oversikten viser at Rødt bruker mandatene våre godt, og at vi leverer resultater på en rekke områder, særlig innenfor det Rødt har gått til valg på og sagt vi skal prioritere.

Samtidig er det noen strukturelle svakheter det er verdt å sette fingeren på. Blant blant disse er følgende:

Regjeringas initiativrett

På tross av at den demokratiske makta springer ut av folket gjennom valg, og regjeringa er underlagt folkevalgt kontroll, er det slik at det er regjeringa som i praksis har mye av initiativretten når det kommer til hvilke spørsmål Stortinget har til behandling. Selv om stortingsrepresentanter kan stille representantforslag og løfte spørsmål til debatt, skal det mye til

for at det blir grundige behandlinger og reale dragkamper om saker, når de ikke kommer som en sak fra regjeringa.

Et unntak fra dette kan sies å være hvordan strømsaken ble løftet på Stortingets dagsorden uavhengig og på tross av regjeringas initiativ sommeren 2022. Først i form av et møte med regjeringa, partigruppene og presidentskapet, og deretter med et ekstraordinært stortingsmøte utenom ordinær møteplan, med en redegjørelse fra regjeringa og debatt i stortingsalen, slik Rødt i forveien hadde tatt initiativ til. Dette munnet likevel ikke ut i noen umiddelbar og inngående politisk stortingsbehandling, selv om Rødt og flere andre partier stilte forslag som la opp til det.

Også når det kommer til områder hvor Stortinget er suverene har partiene utenfor regjering eller uten nærmere samarbeid med regjeringa/stortingsflertallet normalt mindre å si. Det gjelder Stortingets rolle som **bevilgende makt**, hvor partier som ikke inngår i budsjettforhandlingene og -forlikene har lite å si, fordi andre forslag enn de som inngår i forliket rutinemessig stemmes ned av prinsipp. Et konkret unntak er at Rødt drev fram en ekstra tusenlapp til sosialhjelpsmottakere gjennom vårt forslag i budsjettsalderingen i desember 2022, og vi påvirker indirekte gjennom å sette dagsorden med spørsmål som kan ende opp med å bli prioritert i budsjettforlikene, som velferdsstatens minsteytelse og delvis tannhelse.

Selv om det er Stortinget som er **lovgivende makt** kommer så godt som alle lovvedtak som følge av lovproposisjoner fra regjeringa. Det finnes også unntak her, i form av to helt konkrete lovendringer i denne stortingsperioden etter forslag fra Rødt: Endring i sivilombudsloven som gir sivilombudet rett på innsyn i nødvendige regjeringsdokumenter (representantforslag fra Rødt) og lovfestingen av at det skal innføres et nasjonalt fagskoleombud (fremmet av Rødt i behandlingen av en lovproposisjon fra regjeringa med endringer av fagskoleloven på andre punkter). I tillegg har lovendringer kommet som resultat av anmodninger til regjeringa, opprinnelig vedtatt etter forslag fra Rødt, som har kommet tilbake til endelig vedtak i Stortinget, slik som når den øvre rammen for overtredelsesgebyr i arbeidsmiljøloven nå er økt fra under 2 mill. til over 6 mill. eller alternativt fire prosent av virksomhetens årsomsetning.

I Stortingets rolle som **kontrollerende myndighet** står Stortinget friere. Samtidig skjer mer av kontrollarbeidet løst fra det direkte politiske arbeidet, fordi det handler om etterlevelse av stortingsvedtak av regjering og forvaltning, uavhengig av de enkelte partienes politiske ståsted – hva vi måtte mene om vedtakene, og det munner derfor også sjeldnere ut i konkrete politiske vedtak. Samtidig er det som en del av kontrollarbeidet Rødts gjennomslag blant annet på oppstramminger av habilitetsvurderinger og lignende har kommet.

Oppfølging av stortingsvedtak

Stortingsvedtak gjøres ofte i form av anmodningsvedtak som ber regjeringa om noe. Det gjelder særlig når et vedtak ikke skjer etter initiativ fra regjeringa i utgangspunktet. Dette innebærer at regjeringa ikke bare har initiativretten i stor grad, men også mye makt over hvordan vedtak

Foto: Stortinget

ellers skal følges opp i etterkant. Det er grunnleggende at stortingsvedtak er parlamentarisk bindende for regjeringa. Flere anmodningsvedtak gjør også en viktig forskjell. Samtidig ser vi klare tilfeller av at regjeringa ikke følger opp vedtak i tråd med vår intensjon, eller at vedtakene i etterkant viser seg å være mer uforpliktende enn opprinnelig ønsket. Det gjelder ikke bare forslag fra oss, men fra alle partier, inkludert en rekke vedtak som har blitt gjort som en del av budsjettforlik mellom regjeringspartiene og SV.

Den parlamentariske situasjonen og andre utfordringer

En vesentlig forskjell mellom inneværende og forrige stortingsperiode er at spriket i opposisjonen er større. Det er langt vanskeligere å finne punkter hvor det er enighet som strekker seg fra Høyre og Frp til oss, og det gjør det vanskeligere å bygge press på regjeringa, selv om den er i mindretall. Det gjør det sann sett enklere for regjeringa å følge Senterpartiets foretrukne modell med å kjøre slalåm mellom ulike flertall i Stortinget, med muligheten til å drive splitt og hersk, og med en trussel om at utfallet blir verre hvis regjeringa går til motsatt side. Det medfører at regjeringa ofte kan alliere seg med Høyre i å videreføre status quo. Det gjør også at politikken blir vesentlig mer blass på mange områder enn hva stortingsflertallet befolkninga stemte fram skulle tilsi. En annen problemstilling som er verdt å ha med seg er dilemmaet mellom å stå kompromissløst i alt og ett, men ende opp med at flertallet fører en politikk som trekker samfunnet i feil retning, opp mot å gå med på noe som ikke er Rødts primærpolitikk, men å kunne få et bedre utfall for folk enn alternativet, og hvor Rødt også kan ha satt et positivt avtrykk. I denne stortingsperioden har det som denne gjennomgangen viser ikke vært en dominerende problemstilling, men den kan bli større, med de vurderingene og dilemmaene det medfører.

Særskilt om erfaringer fra større forhandlinger

Rødt har deltatt i flere større forhandlingsløp i stortingsperioden. Forhandlingene og resultatene har vært ganske ulike, men gir oss allikevel erfaringer å ta med videre. Vi har jobbet med mål om resultater og å kunne inngå forlik i alle sakene som har vært aktuelle, men det har vært grunnlag for det i de færreste.

Rødt har deltatt i ett forlik (forsvar), inngått avgrensede samarbeid/flertall på enkeltpunkter i en større sak (økt sjøforsyning/inntektsopptopping i jordbruket), satt avtrykk uten at det var grunnlag for å delta i forliket i ett tilfelle (pensjon), stemt subsidiært for deler av ett forlik vi ikke inngikk i, for å ikke skape utrygghet for flertall på punkter som gikk i riktig retning og samtidig stanse Høyre og Frps forslag på politisk spill og spetakkel (grunnrenteskatt på havbruk). I to saker har vi endt med å gå mot forlikene fullt og helt: Det var tilfellet med grunnrenteskatten på vindkraft på land, hvor vi var nødt til å bryte forhandlingene på politisk grunnlag, og i behandlingen av kvotemeldinga hvor viljen til å forhandle med oss var nær fraværende fra regjeringspartiene. Selv om vi opptrådte konstruktivt, ønsket de heller å gå til høyre.

Rødts konkrete gjennomslag er samlet i vårt «gjennomslagsregnskap». Det ligger utenfor denne rapportens rammer å vurdere innholdet og utfallet i de ovennevnte sakene nærmere, og nærmere konkret evaluering ligger til stortingsgruppa. Det er samtidig mulig si noe om erfaringene: I alle sakene har stortingsgruppa behandlet forhandlingsmandat og vedtatt rammer for videre oppfølging. I flere saker har partiets organer vært involvert: Særlig har det vært aktuelt med grunnrenteskatt på landbasert vindkraft (mandat og forhandlingsutvalg godkjent i gruppa

og sentralstyret i forkant, pga. børssensitivitet underveis) og forsvarsforliket (rammer vedtatt i landsstyret, basert på uttalelse vedtatt av landsmøtet, i tillegg ble det oppnevnt en følgegruppe av sentralstyret som ble orientert underveis og fulgte særlig opp forhandlingene og resultatet i tråd med vedtakene i partiets organer). Det betyr at vi har gjort oss erfaringer med både enklere og grundigst mulig forankring. Noen sentrale erfaringer er at det er viktig å være svært godt forberedt faglig og politisk. Vi må ha klart for oss hva vi ønsker å oppnå, hvor vi har smertegrenser og hva som skal til for at vi skal kunne inngå et forlik eller ikke. Vi må gjøre selvstendige vurderinger og stå på egne ben som parti, samtidig som vi må søke allianser der det er grunnlag for det og mobilisere krefter og bygge påtrykk offentlig der det er mulig. Hovedlinjene må ligge klart i forkant, men mye vil også kunne endre seg underveis i et forhandlingsløp. Derfor er det også viktig å involvere nøkkelpersoner og forankre på egnet vis i disse vurderingene, og når vi formulerer våre egne konkrete krav. Det er når vi har gjort gode politiske og taktiske vurderinger at vi lykkes, og vi må ha tenkt oss godt om i forkant av at vi gjør avgjørende trekk. Det nytter ikke å ombestemme seg i etterkant. Forankringen i forkant må være god og både være tydelig og gi ryggdekning og handlingsrom for de som skal inn og forhandle. Vi må sikre god kommunikasjon underveis og i etterkant internt og eksternt.

Iblant kan balansegangen være krevende, og det vil være fristende å bare stå på utsiden. Samtidig er det feil å si fra oss muligheten til å skape forandring fordi det er enklere å la være. Vi skal være klare på at vi ikke går med på noe som er grunnleggende galt, men først og fremst skal vi finne ut av hvordan vi kan gjøre en faktisk forskjell, og da må vi stå i de vanskelige avveiningene om balansen og helheten i ulike saker. Politikk er interessekamp, og da får vi heller ikke noe gratis. Vi må derfor både forhandle knallhardt og mobilisere, samtidig som vi må kunne strekke oss på punkter som kan være viktige for andre. Selvfølgelig alltid innenfor rimelighetens grenser. Vi må være bevisst på at i det vi forlater forhandlingsbordet, da flytter det mer makt over til partiene vi er uenige med. Samtidig skal vi gjøre en forskjell av betydning i det vi går med på til slutt. Vi skal kjempe – og vi skal vinne.

Det vil også gjøre stor forskjell på hva det er mulig å oppnå hvorvidt det er ønskelig fra andre partier å ha oss med eller ikke – og ikke minst: om det er nødvendig å ha oss med. Samtidig må vi aldri gjøre det enkelt for de andre partiene å holde oss utenfor. Det er heller ikke gitt på forhånd hva som er mulig å forandre på og ikke. Iblant er det mulig å bevege på tunge, tilsynelatende urørlige steiner. Rødt er derfor ikke et parti som står på sidelinja, men midt i den politiske kampen. Derfor er også det viktigste vi kan gjøre, for å få bedre forutsetninger i den politiske kampen framover, å sikre at Rødt blir så store og sterke at vi ikke er til å komme utenom.

Kort om nye lokale Rødt-erfaringer

Rødt har erfaringer fra et stort antall samarbeid i lokalpolitikken. Rapporten fra 2021 tok for seg noen eksempler av interesse hvor Rødt hadde samarbeidet etter lokalvalgene i 2015 og 2019 (Bodø, Oslo, Gjøvik og Alstahaug). Vi har også gjort oss flere erfaringer, og tar for oss noen ytterligere eksempler her, hvor vi har inngått i særlig omfattende samarbeid, to etter valget i 2019 og to i 2023.

Stavanger

I Stavanger gjorde Rødt et godt valg i 2019, fikk 5,5%, og ble byens sjetteste parti. Rødt inngikk i en bred allianse sammen med Ap, Folkeaksjonen nei til mer bompenger, MDG, Sp og SV, som avløste Høyre etter 24 år med sammenhengende borgerlig styre.

Partiene inngikk et valgteknisk samarbeid, og ble enige om «Stavangerplattformen», et 16-siders og 147-punkters omfattende politisk dokument som satte kursen for styring av kommunen. Kamp mot forskjeller, styrket velferd, klima, jordvern, et godt organisert arbeidsliv og bekjemping av sosial dumping var blant sakene som utmerket seg i plattformen. Flertallet innførte blant annet gratis skolemat, barnetrygd ble holdt utenfor beregning av sosialhjelp, SFO ble gratis for 1. og 2. klassinger og kommunen innførte krav om at alle skjenkesteder må betale allmenngjort minstelønn for å få skjenkebevilling. Det ble innført begrensninger i cruisetrafikken, mobilforbud i skolen og mot slutten av valgperioden også gratis kollektivtransport for byens innbyggere. I tillegg fikk Rødt stoppet et omstridt utbyggingsprosjekt i bydelen Paradis. Samarbeidet med de andre partiene fungerte godt gjennom perioden, og den brede koalisjonen gikk til valg på fire nye år i 2023. Særlig på grunn av daværende ordfører Kari Nessa Nordtuns personlige popularitet gikk Ap kraftig fram, i strid med nasjonale trender og delvis på bekostning av samarbeidspartiene, inkludert Rødt.

Fredrikstad

I 2019 kom Rødt for første gang inn i kommunestyret i Fredrikstad, og ble med 5% byens sjetteste parti, med størst framgang fra forrige valg.

Rødt skrev under på en felles politisk plattform sammen med Ap, MDG, Sp, SV og Bymiljølista for perioden 2019–2023 som inneholdt 62 punkter. Rødt fikk blant annet gjennomslag for et pilotprosjekt med økt grunnbemanning. Det ble plukket ut to barnehager og ett sykehjem til denne piloten. FAFO har

fulgt prosjektet i barnehagesektoren, og konkludert med at det var positivt for kvaliteten og ikke dyrere å bruke pengene på ekstra ansatte fremfor vikarer. Andre gjennomslag i perioden inkluderte at barnetrygda skulle holdes utenfor beregningen av sosialhjelp, pilot med leksefri/leksebevisst skole, samt å sette i gang en helhetlig gjennomgang av kommunens boligpolitikk. Erfaringen fra samarbeidet er at venstresida i Fredrikstad har stått sammen om flere viktige Rødt-saker, som et anstendig arbeidsliv og tjenester i egen regi framfor kommersielle i velferden. De største utfordringene i samarbeidet har vært innen boligpolitikk, sosialpolitikk og klimapolitikk. I disse sakene har Ap og Sp vist seg vanskelig å samarbeide med. Rødt har da søkt flertall andre steder og noen ganger har det ført frem, andre ganger ikke. Samarbeidsplattformen ga stort rom for å beholde særegheten til partiet og partiene kunne stemme etter egen overbevisning i saker som ikke var omtalt i plattformen. Partiene på rødgrønn side har startet arbeidet med å se mot valget i 2027 og målet er å igjen styre kommunen sammen.

Tromsø

I 2015 gjorde Rødt et brakvalg i Tromsø med et valgresultat på 14,4% og ble det tredje største partiet i kommunestyret. Rødt, SV og Arbeiderpartiet forhandlet frem plattformen «Kystens Hus-erklæringen», som bestod av 14 sider og 15 konkrete punkter.

To dager før det nye flertallet overtok hadde de borgerlige underskrevet kontrakt om privatisering av den kommunale renholdstjenesten. Det første flertallet gjorde var å si opp avtalen og den offentlige renholdstjenesten Fagrent lever videre den dag i dag. Det borgerlige byrådet hadde også inngått avtale med en kommersiell helse- og omsorgstjeneste, men ved avtalens utløp sørget flertallet for å avslutte den og ta tjenestene tilbake.

Etter fire år med borgerlig politisk styring i en svært lukket parlamentarisk styringsmodell, som ble innført i 2011, var det viktig for Rødt å ta tilbake den politiske styringen av Tromsø kommune. Rødt og SV gikk til valg på å innføre formannskapsmodellen, mens Arbeiderpartiet ville videreføre byparlamentarisme. Utfallet ble 8,5 måneder med parlamentarisme før formannskapsmodellen ble innført. I den korte perioden hadde Rødt byråd for finans, og varaordfører. Ved valget i 2019 gikk Rødt tilbake til 5,2% og satt i opposisjon i en periode med flertall av Ap, SV, Sp og MDG.

I 2023 fikk Rødt 5,9% og er igjen en del av flertallet i Tromsø sammen med Ap, SV, Sp og MDG. Rødt fikk i forhandlingene av en omfattende politisk plattform på 180 punkter blant annet gjennomslag for opprettelse av et hasteutvalg for bekjempelse av fattigdom og sosial ulikhet, hvor Rødt har utvalgets nestleder. Rødt har også fått gjennomslag for en økning av sossialsatsene som er økt tilsvarende lønnsoppgjøret. Den vanskelige økonomiske situasjonen i kommunen gjør at Rødt i Tromsø må gjøre mange tøffe vurderinger av hva de kan godta og ikke. Samarbeidet har i det store gått bra, men det er tidvis utfordrende med et dominerende Ap i koalisjonen (halvparten av mandatene).

Kragerø

I 2015 gjorde Rødt et brakvalg i Kragerø, fikk 16,4% og ble kommunens nest største parti. Arbeiderpartiet på sin side gjorde også et godt valg og sammen hadde de to partiene rent flertall. Rødt fikk varaordføreren. SV og MDG ble invitert med inn i samarbeidet. Rødt, SV og Ap hadde på forhånd og etter initiativ fra LO lokalt underskrevet en omfattende samarbeidsplattform med punkter de var enige om at skulle gjennomføres i perioden. Med få unntak ble de 37 punktene gjennomført.

Rødt fikk gjennomslag for at barnetrygden ikke skulle regnes inn i grunnlaget for sosialhjelp, anbudsutsatte tjenester innen renovasjon, vann og avløp ble tatt tilbake og det ble satset på barn og unge, med blant annet støtte til gratis fritidsaktiviteter, bygging av skatepark, barnehage og oppgradering av skoler.

I 2019 gjorde Senterpartiet et godt valg og valgte samarbeid med høyresida istedenfor å sikre et rødgrønt flertall i Kragerø.

I lokalvalget 2023 gjorde Rødt igjen et svært godt valg i Kragerø og fikk 16,1%. Siden Ap kun ble et hestehode større og Rødt hadde en erfaren og populær kandidat fikk Rødt ordføreren i en bred koalisjon som ble dannet for å holde Høyre og FrP unna makta. I dag samarbeider Ap, Rødt, MDG, Sp, SV, Venstre og to uavhengige representanter i styringen av Kragerø. På tross av at kommunen fikk dårligere økonomi over år før valget og havnet på ROBEK-lista etter å ha gått med underskudd i 2023, har Rødt fått noen viktige gjennomslag så langt i perioden, med vedtak om boikott av varer fra okkuperte områder i kommunens innkjøpsreglement, krav om ryddige arbeidsvilkår i skjenkenæringa og kutt i ordførerlønna med 240.000 kr., ned til norsk gjennomsnittslønn.

Hvordan har andre partier gjort det?

De siste 20 årene har Norge blitt styrt av ulike konstellasjoner på tvers av det politiske spekteret, med både flertalls- og mindretallsregjeringer, og for mindretallsregjeringene med ulike former for samarbeid med det parlamentariske grunnlaget i Stortinget.

Det er vanskelig å gjøre noen objektiv analyse av hvordan dette har slått ut for henholdsvis Norge og de involverte partiene, men vi har forsøkt å se litt nærmere på temaet, særlig med tanke på gjennomslag i Stortinget under mindretallsregjeringene og hvordan det har slått ut for partiene og samfunnets del mer overordnet.

Modeller i perioden

- 2005–2013: Flertallsregjering bestående av Ap, SV og Sp
- 2013–2017: Mindretallsregjering bestående av H og Frp, med avtale(r) med KrF og V
- 2017–2018: Mindretallsregjering bestående av H og Frp, budsjettflertall med V og KrF
- 2018–2019: Mindretallsregjering bestående av H, Frp og V, budsjettflertall med KrF
- 2019: Flertallsregjering bestående av H, Frp, V og KrF
- 2020–2021: Mindretallsregjering bestående av H, V og KrF, budsjettflertall med Frp
- 2021–d.d.: Mindretallsregjering bestående av Ap og Sp, budsjettflertall med SV

Nye satsinger i forlikene årlig

	Statsbudsjettet	Nye satsinger SB-forlik	Nye satsinger RNB-forlik	Satsinger i % (andel)	Prioriteringer forlik
2014	1 116 399	2 437	380	0,25 %	Jernbane, kontantstøtte, barnehage
2015	1 201 784	6 362	397	0,56 %	Bistand, jernbane, kommune
2016	1 257 397	5 959	396	0,51 %	Lærere, bistand, kommune
2017	1 301 806	6 314	391	0,52 %	Lærere, jernbane
2018	1 327 980	6 792	257	0,53 %	Lærere, jernbane, bemanningsnorm barnehage
2019	1 378 900	4 328	-	0,31 %	Barnetrygd
2020	1 442 610	-	5 079	0,35 %	Pandemien, vei, korona
2021	1 538 701	4 416	2 802	0,47 %	Korona, bompenger, avgiftskutt
2022	1 581 564	5 703	3 614	0,59 %	Dagpenger, SFO, bistand, kollektivtransport
2023	1 753 820	6 600	2 091	0,50 %	Velferd, klima, barnetrygd
2024	1 892 960	10 936	2 207	0,69 %	Grønn industri, barnetrygd, bolig

(Beløp i tabell oppgitt i mill. kroner) Under pandemien ble det også vedtatt forlik om krisepakker. Endringer fra koronakrisepakker utover revidert nasjonalbudsjett i 2020 og 2021 er heller ikke medregnet i oversikten, fordi de i større grad inneholdt ekstraordinære utgifter og forslag Stortinget behandlet utover konstellasjonene som inngikk budsjettforlikene.

Gjennomslag i Stortinget

Vi har vurdert gjennomslag under mindretallsregjeringene, ved å se nærmere på budsjettforlikene i Stortinget under mindretallsregjeringene i perioden.

Særlig i perioden 2013–2017 kan partiene utenfor regjering ha fått større uttelling enn det denne oversikten viser, fordi gjennomslag som følger av avtalene inngått mellom partiene kan ha blitt fulgt opp i budsjett og på annet vis av regjeringa, uten at det kommer til syne i forlikene.

Det vil også være en rekke politiske saker som behandles utenom statsbudsjettet, som ikke fanges opp av denne gjennomgangen. Den er derfor langt fra utfyllende, selv om den kan gi et bilde generelt og periodevis.

Budsjettforlik – økonomiske endringer

Vi har gjennomgått forlikene om statsbudsjettene (SB) og de reviderte nasjonalbudsjettene (RNB) fra 2014 til 2024 (utenom revidert nasjonalbudsjett for 2019 og statsbudsjettet for 2020, som ble behandlet i perioden med flertallsregjering). Gjennomgående ser det ut til å være påfallende stabil andel av statsbudsjettet som flyttes på gjennom budsjettforlik. I perioden ligger nye satsinger (økte utgifter fra forliket) rundt 0,5 prosent, med unntak av noen få år.

Fram til Frp gikk ut av regjering og ble budsjettforlikspartner i 2020 økte ikke forlikene oljepengebruken, men hentet inndekning til nye satsinger fra kutt eller økte forventede inntekter på andre områder. I forlikene med Frp var økt oljepengebruk en hovedregel. Dette var også samme periode som pandemien ble håndtert. I budsjettforlikene mellom Ap/Sp og SV for 2023 og 2024 har det vært en blanding, mens 2022-forlikene ikke økte oljepengebruken.

Det skjer også en endring i forlikene om de reviderte nasjonalbudsjettene, der det fra 2020 gjøres større endringer. Dette kan til dels forklares med korona, men det økte nivået på nye prioriteringer ligger stadig fast i 2024.

Antall anmodningsvedtak i de enkelte forlikene

	Regjering	Forlik med	Antall anmodningsvedtak
SB 2014	H, Frp	V, Krf	11
RNB 2014	H, Frp	V, Krf	8
SB 2015	H, Frp	V, Krf	25
RNB 2015	H, Frp	V, Krf	3
SB 2016	H, Frp	V, Krf	38
RNB 2016	H, Frp	V, Krf	8
SB 2017	H, Frp	V, Krf	11
RNB2017	H, Frp	V, Krf	23
SB 2018	H, Frp	V, Krf	51
RNB 2018	H, Frp, V	Krf	9
SB 2019	H, Frp, V	Krf	20
RNB 2019	H, Frp, V, Krf	Flertall	-
SB 2020	H, Frp, V, Krf	Flertall	-
RNB 2020	H, V, Krf	Frp	13
SB 2021	H, V, Krf	Frp	5
RNB 2021	H, V, Krf	Frp	8
SB 2022	Ap, Sp	SV	60
RNB 2022	Ap, Sp	SV	17
SB 2023	Ap, Sp	SV	45
RNB 2023	Ap, Sp	SV	27
SB 2024	Ap, Sp	SV	35
RNB 2024	Ap, Sp	SV	19

Budsjettforlik – anmodningsvedtak

I tillegg til gjennomslag for endringer i selve budsjettet inngås det også avtaler om andre ting enn flytting av penger i budsjettet. Disse skjer normalt i form av anmodningsvedtak, hvor Stortinget pålegger regjeringa å følge opp noe i etterkant, og omtales også som verbaler. Slike kan for eksempel handle om føringer for bruken av enkeltposter i budsjettet, at regjeringa skal utrede spørsmål videre, komme tilbake med forslag til lovendringer eller andre typer saker til Stortinget, gjøre endringer i rundskriv, forskrifter e.l. Som oversikten viser har det jevnt over vært et høyere antall anmodningsvedtak med det sittende flertallet, selv om det også var enkelte år med et høyt antall under Høyre-regjeringa. Dette kan også sies å følge en generell utvikling i Stortinget hvor antallet anmodningsvedtak har økt over flere år.

Hvorvidt anmodningsvedtak gir utslag i faktisk politisk forandring er et annet spørsmål, som er vanskeligere å vurdere på samme måte. Det finnes klare eksempler på tydelige gjennomslag som har fått konsekvenser, men samtidig en rekke eksempler på vedtak som ikke har blitt fulgt opp som avtalt, også selv om vedtakene er tydelige og tidfestede.

Oppslutning

Partienes oppslutning i valg fra 2013 til 2023. Hele landet. Prosent (Kilde: ssb.no)

Valg, år	Rødt	SV	Ap	Sp	MDG	Krf	V	H	Frp	L.L	F.L	Andre
Storting 2005	1,2	8,8	32,7	6,5	0,1	6,8	5,9	14,1	22,1			1,8
Kommunestyre 2007	1,9	6,2	29,6	8	0,3	6,4	5,9	19,3	17,5	2,9	0,5	1,5
Fylkesting 2007	2,1	6,5	30,8	7,8	0,6	6,7	5,6	18,8	18,5			2,6
Storting 2009	1,3	6,2	35,4	6,2	0,3	5,5	3,9	17,2	22,9			1,1
Kommunestyre 2011	1,5	4,1	31,7	6,7	0,9	5,6	6,3	28	11,4	2,1	0,4	1,3
Fylkesting 2011	1,7	4,3	33,2	6,3	1,3	5,8	5,7	27,6	11,8			2,3
Storting 2013	1,1	4,1	30,8	5,5	2,8	5,6	5,2	26,8	16,3			1,8
Kommunestyre 2015	2	4,1	33	8,5	4,2	5,4	5,5	23,2	9,5	2,6	0,5	1,5
Fylkesting 2015	2,2	4	33,6	8	5	5,6	5	23,4	10,3			2,9
Storting 2017	2,4	6	27,4	10,3	3,2	4,2	4,4	25	15,2			1,9
Kommunestyre 2019 ¹	3,8	6,1	24,8	14,4	6,8	4	3,9	20,1	8,2	2,9	0,3	4,7
Fylkesting 2019 ¹	3,9	6	24,2	14,5	7,6	4,1	3,5	20,3	8,6			7,3
Storting 2021	4,7	7,6	26,3	13,5	3,9	3,8	4,6	20,4	11,6			3,6
Kommunestyre 2023 ²	3,5	6,9	21,6	8,2	4,2	4	5	25,9	11,3	2,9	0,3	6,3
Fylkesting 2023 ³	3,9	6,8	21,3	7,5	4,6	4	4,7	26,6	11,5			9,1

¹2019: Andre lister, FNB 2,7 % kommunestyrevalget, 3,4 % fylkestingsvalget.

²2023: Andre lister, Industri- og næringspartiet 3,0 % kommunestyrevalget, 3,8 % Fylkestingsvalget

L.L.: Lokale lister. F.L.: Felleslister. Fylkestingsvalget er medregnet kommunevalget i Oslo.

Når man ser på partiene i den rødgrønne flertallsregjeringa hadde SV en gradvis nedgang med ca. 2 prosentpoeng fra et valg til det neste, selv om oppslutningen etter hvert stabiliserte seg rundt 4 prosent, og totalt ble halvert fra 8,8 til 4,1 prosent. Sp hadde også gjennomgående tilbakegang, men noe mindre, fra 6,5 til 5,5 prosent i stortingsvalg. Ap svingte mer, i spennet rundt 30–35 prosent oppslutning i perioden.

I Høyre-regjeringa hadde KrF og V en parallell tilbakegang i perioden med avtale med regjeringa, mens Venstre mot slutten av den felles regjeringperioden klarte å snu utviklingen, der KrF fortsatte nedgangen. Frp og Høyre lå relativt stabilt den første stortingsperioden, men gikk mer tilbake den andre. Hvis man ser på utviklingen for flertallspartiene siden stortingsvalget i 2021 i lokalvalget i 2023 har SV gått noe fram sammenlignet med forrige lokalvalg (selv om oppslutningen i lokalvalg jevnt over er lavere enn i stortingsvalg). Arbeiderpartiet har noe tilbakegang sammenlignet med tidligere lokalvalg og særlig hvis vi sammenligner med stortingsvalg. Senterpartiets tilbakegang er størst, nær en halvering.

Vurderinger

Målt etter andel av statsbudsjettet er gjennomslagene partier får gjennom budsjettforlik små. Det gjelder relativt uavhengig av konstellasjoner og samarbeidsform. Samtidig er en vesentlig del av dette bildet selvfølgelig at store deler av statsbudsjettet er bundet opp til faste og store utgifter til for eksempel folketrygden og helsevesenet.

To utviklingstrekk i den undersøkte perioden er at forhandlingene om revidert nasjonalbudsjett har blitt en viktigere arena for gjennomslag – her har forlikene med særlig Frp og SV påvirket utviklingen – og at antallet anmodningsvedtak er økende, både i budsjettforlikene og generelt.

Det er vanskelig å lese noe entydig mønster ut av utviklingen i partienes oppslutning. Et hovedtrekk er at partier som styrer, enten det skjer gjennom regjeringdeltakelse eller samarbeidsavtale, går tilbake. Samtidig kan årsakssammenhengen være motsatt: Grunnen til at de styrer i utgangspunktet er at partiets utvikling og i samfunnet ellers har gjort at partier har fått oppslutning og havnet i posisjon til å styre. Derfor kan det ofte gå i negativ retning fra et slikt toppunkt.

Det har tidligere vært mye snakk om «SV-fella», basert på deres tilbakegang i regjeringperioden, som Frp vektla å lære fra og unngå. Frp gikk også ut av regjering året før siste stortingsvalg. Vurdert etter oppslutning er det ikke grunnlag for å si at de heller lyktes vesentlig med sin oppskrift. Vi ser samtidig tilfeller av at flere ulike partier har gått fram under regjeringdeltakelse. Datamaterialet for andre ulike former for parlamentarisk grunnlag blir for lite til å si noe mer generelt om dette.

Til sjuende og sist er det kanskje viktigere å vurdere om partiene lykkes med å vinne fram i den mer langsiktige

kampen om samfunnsutviklingen. Kort oppsummert er det vel grunn til å si at hvis man ser på de to-tre hovedkonstellasjonene vi har sett de siste 20 årene – med den rødgrønne regjeringa, Høyre-regjeringa og Ap/Sp/SV-flertallet – så har resultatene i så fall vært kortvarig, selv om noen store grep står igjen. Etter åtte år med rødgrønn regjering klarte høyresida mot formodning å holde seg ved makta i åtte år. Før åtte år med skattegaver til milliardærene, kutt i velferdsstatens sikkerhetsnett, privatisering og sentralisering fikk sitt klare motsvar fra velgerne i 2021. Nå, etter kun tre år med Ap/Sp-regjering i budsjett samarbeid med SV, har vinden snudd på ny, selv om partiene til venstre for Arbeiderpartiet går fram på målingene.

Det er ikke sunt med regjeringer eller flertall som styrer på livstid heller, men en mulig hypotese til konklusjon kan likevel være at vi ser svingninger for partier og regjeringer, mens for makteliter som ikke er på valg, som i EU/EØS eller eneveldige kapitalaktører, har det vært stor grad av «*business as usual*» på tvers av disse skiftende regjeringene. Slik at det gjenstår å knekke koden om hvordan vi snur kursen, skaper faktisk forandring og endrer styrkeforholdene i samfunnet i favør av folk flest og folkestyret i tilstrekkelig grad. Dette har vi ingen mal for hvordan vi kan lykkes med, men må finne ut av selv.

Erfaringer fra venstresida i andre land

I Rødts rapport fra 2021 oppsummerte vi særlig aktuelle og relevante erfaringer med parlamentarisk samarbeid og maktstrategier, fra Danmark, Sverige og Portugal. I årene som har gått siden er det ikke flust av nye eksempler å trekke frem, men vi kan se kort på utviklingen i de tre eksemplene i perioden som har gått, og sneie innom den seneste utviklingen på den franske venstresida.

Det er viktig å ha i bakhodet at dette er land med ulike valgsystemer og konstitusjonelle rammer. I tillegg kommer ulike historiske og nasjonale forutsetninger. Venstresidas valg i andre land kan tjene til stor inspirasjon, men aldri kopieres direkte.

Sverige

Som omtalt i rapporten fra januar 2021 inngikk Socialdemokraterna (S) og Miljöpartiet (MP) en avtale med de borgerlige sentrumpartiene Centerpartiet og Liberalerna etter valget i 2018. Vänsterpartiet gikk da ut med at de ikke ville støtte regjeringa hvis det kom til mistillitsvotering knyttet til to saker i avtalen: Privatisering av arbeidsformidlingen og oppheving av prisregulert husleie.

Da markedsliberalisering av leieprisene på nye boliger ble aktuelt, varslet Vänsterpartiet derfor sin mistillit. Ytre høyrepartiet Sverigedemokraterna fremmet et mistillitsforslag mot statsminister Stefan Löfven, som både Moderaterna, Kristdemokraterna og Vänsterpartiet endte med å stemme for, og dermed fikk flertall. I fravær av et regjeringalternativ, og fordi under halve Riksdagen aktivt motsatte seg en ny S/MP-regjering, ble Löfven likevel værende statsminister, før han noen måneder senere gav stafettspinnen videre til Magdalena Andersson som partileder og som statsminister fram til høyresida vant valget i 2022. I valgkampen var Andersson skeptisk til regjeringssamarbeid med Vänsterpartiet, og foretrakk å sitte i regjering med høyrepartier, mens tidligere i år holdt hun hilsningstale på Vänsterpartiets landsmøte. Vänsterpartiet gikk noe tilbake i riksdagsvalget i 2022, men gjorde et veldig godt europaparlamentsvalg i 2024.

Danmark

Enhedslisten la i 2017 en ny parlamentarisk strategi, basert på erfaringene med å være parlamentarisk grunnlag for en sosialdemokratisk regjering som dannet flertall om mange viktige saker med høyresida. Strategien, som fortsatt ligger fast, handler overordnet om at de jobber for å sikre størst mulig

politisk innflytelse, bygd blant annet på krav om forandring fra folkelige bevegelser. Både på kort sikt, med å stille betingelser for å peke på en sosialdemokratisk ledet regjering, og på lengre sikt danne en progressiv regjering som bryter mer grunnleggende med politikk ført av skiftende regjering til høyre og venstre.

Det parlamentariske grunnlaget for den sosialdemokratiske ettpartiregjeringa i 2019 ble avklart gjennom et såkalt forståelsespapir, avtalt mellom Enhedslisten, Radikale Venstre, SF og Socialdemokraterne. Den sosialdemokratiske ettpartiregjeringa hadde ikke sin egen skriftlige regjeringsplattform utover dette. Det betød ikke at alle gjennomslagene ble gjennomført som avtalt uten videre kamp, men avtalen påvirket styrkeforholdene mellom partiene og mellom regjeringa og det parlamentariske grunnlaget i Folketinget.

Enhedslisten oppsummerer selv at nær alle punkter i avtalen ble helt eller delvis gjennomført, at de satte viktige avtrykk, og avtalen sikret at arbeiderklassen for første gang på flere årtier gikk så godt som fri for nye angrep på velferden og velferdsstatens sikkerhetsnett. Samtidig at det kan være vanskelig som et utålmodig, sosialistisk parti å ta eierskap til seiere, fordi det som regel vil være gjenstående kamper å peke på, og andre partier slik får mer av æren for resultater som enten var felles eller Enhedslisten sine. Det å forhandle, jobbe frem resultater og følge opp disse tar også mye tid, når du samtidig er avhengig av å mobilisere frem nye krav og resultater med en offensiv dagsorden. Pandemien var også delvis overskyggende i store deler av perioden.

Enhedslisten gikk tilbake i det påfølgende folketingsvalget som, på tross av (eller kanskje på grunn av) at det ble et knappst mulig rødt/rødgrønt flertall, munnet ut i regjeringssamarbeid mellom Socialdemokraterne og høyrepartiene Venstre og Moderaterne. Samtidig er det en del av bildet at Enhedslisten gjorde sitt beste lokalvalg noensinne i 2021, det samme med europaparlamentsvalget i 2024, og stort sett også har ligget mye høyere på målingene. Valgresultatet i folketingsvalget innimellom kan derfor også tilskrives aktuelle situasjoner og taktiske skviser, like gjerne som partiets mer grunnleggende strategi og posisjon.

Portugal

I 2022 stemte Bloco de Esquerda mot den portugisiske regjeringas budsjett og utløste nyvalg. De mistet over halve oppslutningen og gikk fra 19 til 5 mandater. Sosialdemokratene kunne danne flertallsregjering. I 2024 ble det igjen avholdt valg, hvor Bloco lå på stedet hvil og det endte med en høyreregjering. Partiet har både i forkant og etterkant av valget prøvd å ta initiativ til avtalt samarbeid med sosialdemokratene og andre partier på venstresida, blant annet med henvisning til den nye franske folkefronten.

Frankrike

I parlamentsvalget i Frankrike sommeren 2024 ble venstrekoalisjonen Den nye folkefronten (NFP) største parti. NFP består av La France insoumise (LFI – det ukuelige Frankrike, det venstreradikale partiet som de siste valgene har vært det viktigste partiet på fransk venstreside), Sosialistpartiet (det tidligere dominerende sosialdemokratiske partiet), De Grønne og kommunistpartiet PCF.

Etter at president Emmanuel Macron, som mottrekk til ytre høyres framgang i europaparlamentsvalget, skrev ut nyvalg, lyktes venstrepartiene på atypisk kort tid å samle seg om en felles plattform, som blant annet gikk mot presidentens forslag om økt pensjonsalder. De hadde også stilt sammen i forrige parlamentsvalg, da som alliansen NUPES. Denne gangen lyktes de med å mobilisere det franske folket.

NFP endte med 182 seter, foran Macrons parti Ensemble (168 seter) og Nasjonal samlings 143, og har derfor krevd å få statsministeren. De har ikke flertall alene, som krever 289 seter. Macron har motsatt seg velgernes signal, valgt å forhandle med alle andre enn venstresida og ytre høyre og som statsminister pekt på Michel Barnier, kjent som sjefforhandler for EU under Brexit-forhandlingene og medlem av det konservative partiet Republikanerne som ble fjerde største i valget (46 seter). Det er fortsatt uavklart om Macron vil få flertall bak Barnier i parlamentet.

